

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за присъждане на научна и образователна степен “доктор”
по научната специалност Руска литература и литература на народите на СССР,
професионално направление 2.1. Филология

Докторант: Павел Филипов

Тема на дисертационния труд: ТЕМАТА ЗА ВОЙНАТА В КРАТКИТЕ ФОРМИ
НА Л.Н. ТОЛОСТОЙ

Автор на становището: проф. д-р Ренета Ванкова Божанкова (Софийски университет “Св.Климент Охридски”, Факултет по славянски филологии), член на научно жури, определено със Заповед No 178 от 19.01.2017 г. на Ректора на Югозападен университет “Неофит Рилски”

Дисертационният труд на Павел Филипов е осъществен в Югозападния университет „Неофит Рилски”, като дисертантът е започнал докторантурата си през 2011 г. и за периода на провеждането ѝ е участвал в редица проекти, има и 7 публикации по темата на дисертацията. Представеният за рецензиране труд съдържа 189 страници (увод, три глави, заключение, както и приложение и библиография, включваща 174 заглавия).

Уводната част на работата представя отделни литературно-критически виждания за Толстой и проектирането на тематиката за войната върху творчеството му, щрихи към същата тема у трима други писатели от различни националности (Мопасан, Гаршин и Йовков), както и обичайните за въвеждащата част на дисертационен труд формулиране и обосноваване на темата, целите и задачите на изследването.

Всяка от трите глави има вътрешно подразделяне, като тези подглави са посветени на отделните текстове, представляващи обект на анализ. Избрано е следването на разказ по разказ, с фокусиране върху отделни художествени особености – творческа история, тематични акценти, персонажна система, художествено пространство. Наблюдава се преплитане, преливане между главите на дисертацията, като е предпочетен подходът да се

търси във всеки от текстовете темата на съответната глава. Рекурсивността води до известни повторения, но едновременно с това реализацията на това трикратно връщане към една и съща творба има особения ефект да убеди в константността на позициите на писателя, независимо от принадлежността на коментираните разкази и повести към различни периоди на руския писател. Така се прави по убедителен начин заключението, че «основното в светогледа на писателя отразен в тези разкази, си остава идеята му за войната като зло, което пречупва нормалното битие, интимния човешки свят. Толстой си остава пацифист» (145).

Периодично (и неизбежно), по хода на анализа дисертантът обръща поглед към «голямото платно» - романа-епопея «Война и мир», като се правят сравнения, намират се сходства и различия, но би било ценно да се изрази отчетливо и вероятно в специална подглава виждането на П. Филипов по въпроси като тези, дали някои от Толстоевите разкази имат характер на ескизи към романа, на проба на перото и изпитване на темата, или имат напълно самостоятелно значение и място в наследството на руския класик. Паметността за всеки световен читател в контекста на темата за войната на романа «Война и мир» забележимо подкопават второто твърдение, ала предизвикателството на въпроса все пак остава.

Главите имат своя водеща тема, но за всяка може да се каже, че дисертантът се опитва да види как чрез текста на тези разкази и повести с вековна отдалеченост от нас се конструира художественият образ на войната, по-скоро нейната многоликост и многоизмерност: войната като зрелище, но и като безсмислие, като работа, но и като геройство – едно извечно и страшно човешко занятие. Дисертантът се приближава, макар и не винаги да нализа в тях, по-скоро оставайки в зоната на близкото четене, до предизвикани от творбите на Толстой разсъждения, какво се случва с човека и човешката същност, когато войната стане от извънредно събитие и трагедия ежедневие за стотици и хиляди хора, как войната влияе върху състоянието на отделния човек, върху отношенията му към другите, властващи или подчинени, всички те служещи на войната с нейната ирационалност или, ако цитираме Л. Андреев, с нейните «безумие и ужас».

Първата глава на труда представя страни от характеристиките на героите и ситуациите на проявата на тези характери. Дисертантът се спира върху такива особености на избраните за анализ разкази и повести като воински бит и традиции, национална

специфика, подходите на Толстой към исторически лица и събития, проверката на истинността на фактите и правдивостта на детайлите. В изводите могат да се видят опити за сравняване на художествените решения на писателя при създаването на всеки от разглежданите персонажи, на техните външност, характер, поведение при изправяне пред изпитания, страдания, гибел.

Във втора глава следва да оценим избрания подход да се види военната тема през две ключови понятия – дълг и страх. Дългът е представен без патетика, чувстван, а не мислен, а страхът – чрез различните видове страх, породени от войната, засичанията на страха и чувството за самосъхранение, чрез проявите на човешка жестокост, склонност към насилие, отвръщане на лице от проявите на зло. Тук, както и на отделни други места от текста на дисертацията се прави екскурс към руските войни във века на Толстой, които той описва и осмисля и в малката си проза с военна тема. Щрихирани са измеренията на героичното и делничното, поглежда се през съдбите на персонажите към прояви като героизъм, подвиг, себеотрицание.

Третата глава вмества наблюденията на Павел Филипов върху това как в разказите и повестите на Толстой са отразени последиците от наметаната на военните закони в живота на отделния човек и неговото семейство, представени са човешки трагедии, предизвикани и от законите, и от беззаконието. Тук се проследява в избраните творби как влияят войната и армията върху личността на войниците и офицерите. Сполучлив образ, обясняващ замисъла на трета глава относно идеята за «обърнатата перспектива», намираме в заключителния раздел на дисертацията, където тази идея е представена «като ефекта на взрива, да се разгледа не самото избухване на взрива, а по-скоро да се види силата на ударната вълна и пораженията, които тя нанася» (с. 163). И в тази, и в другите глави и заключението, само мимоходом се споменават въпроси, които, бидейки за съвременния читател част от творчеството на Лев Толстой, всъщност са обществените спорове и противопоставяния на онова време – армия и държава, значимост – незначителност на личността в общото, пред лицето на обща заплаха или в мобилизацията, насочена към обща цел.

Специфика на труда на Павел Филипов, представен за защита, е относителната сбитост, краткост на тези, наблюдения, аналитични абзаци, подкрепяни от пространни цитати – илюстрации, чието присъствие обаче не винаги е необходимо. Заедно с това би

ни се искало да видим повече дълбочина, последователно реализирани аналizationsки процедури, особено в моменти, когато авторът е на прага на показателни изводи. Препоръчително е и поставяне на творчеството на Лев Толстой в по-широк културен и литературен контекст. Заслужава да се оцени позоваването на български и руски учени, работили през предишни десетилетия върху тематика, близка до тази на дисертанта, но не може да не се отбележи отсъствието на поглед отвъд кирилския сектор на библиографията.

Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертационния труд и изводите, направени в него; там са формулирани и авторските виждания за приноса на проведеното изследване.

На основата на оценката на резултатите от изследването, представени в дисертационния труд със заглавие **„Темата за войната в кратките форми на Л. Н. Толстой“**, се обръщам към почитаемото научно жури с предложението да присъди на неговия автор **Павел Филипов** образователната и научна степен **“доктор”**.

Проф. д-р Ренета Божанкова